

Йоанна Аксман

ТИША В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ІННОВАЦІЙНІ ЗАХОДИ В ПОЛЬСЬКИХ ШКОЛАХ

У статті представлено результати дослідження рівня шуму в польських школах та навчальних закладах, яке провели у грудні 2015 року науковці Краківської академії ім. Анджея Фрича-Моджевського разом із представниками краківського Кураторія освіти. Анкетуванням директорів 1994 навчальних закладів Малопольського воєводства дослідники визначали інтенсивність шуму в школах, виявляли виховну цінність тиші, здатність педагогів керувати тишею, вплив архітектури школи на тишу, а також з'ясували, чи є бажання працювати з цією проблемою.

Ключові слова: тиша, школа, рівень шуму, архітектура школи, педагогічна цінність тиші.

Joanna Aksman

SILENCE IN SCHOOL SURROUNDINGS – INNOVATIVE MEASURES AT POLISH SCHOOLS

The article presents the results of the researches on the noise level at Polish schools and other educational institutions conducted by scientists of Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University and representatives of the Krakow Curatorium of Education in December, 2015. While interviewing directors of 1994 educational institutions in Malopolska province the researchers determined the noise intensity at schools, revealed the educational value of silence, teachers' ability to control silence, influence of architecture of a school on silence, they also found out if there was an intention to work with a problem.

Keywords: silence, school, noise level, architecture of a school, pedagogical value of silence.

Вступ

Декілька останніх років у польських школах можна спостерігати різноманітні ініціативи як педагогів, так і батьків, і навіть самих дітей, спрямовані на зниження шуму і плекання тиші. Є різні ідеї та задуми щодо того, як втихомирити «галасливі коридори» та дитячі голови, наповнені величезною кількістю щораз нової, день-денно змінюваної медійної інформації, – починаючи від технічних пристроїв для вимірювання інтенсивності шуму в школах і закінчуючи суспільними кампаніями та оригінальними заходами на захист і культивування тиші, які ініціюють чи в яких беруть участь усі причетні до життя школи.

Педагогічна практика, як це часто буває, випереджує теорію, а в нашому випадку завдяки їй темою тиші зацікавилася група дослідників з Краківської академії ім. Анджея Фрича-Моджевського. Концепцію дослідження розробила проф. Тереса Олеарчик, а дослідницький інструментарій – професорсько-викладацький склад Факультету психології і гуманітарних наук напрямку «Педагогіка», у тому числі авторка цієї статті¹. Дослідження проводилися спільно з Кураторією освіти в Кракові, а рапорт від імені цієї важливої в Польщі інституції опрацювали і представили старший візитатор Ядвіґа Садовська і старший візитатор Станіслав Матоґа (номер рапорта: SEPZ.I.533/1/2016.SK). Метою дослідження було показати рівень шуму в польських школах (виходячи з оцінок їхніх директорів) та вказати на позитивний досвід шкіл у справі плекання тиші. Для опису результатів дослідження було обрано наступні показники: рівень шуму, виховна цінність тиші, керування тишею, вплив архітектури школи на тишу, бажання запроваджувати на теренах школи заходи на користь тиші.

Групу опитуваних становили директори навчальних закладів для дітей і молоді в Малопольському воєводстві – базових шкіл², гімназій, загальноосвітніх ліцеїв, технікумів та базових професійних училищ. У дослідженні взяли участь 1994 навчальні заклади:

- 1173 публічні і 50 непублічних базових (шестирічних) шкіл,
- 488 публічних і 37 непублічних гімназій,
- 84 публічні і 7 непублічних загальноосвітніх ліцеїв,

¹ Проблемою тиші, релаксації та уваги в дидактиці авторка займається від 2012 року. Як керівник міжнародного проекту для художньо обдарованих дітей «Nauka-Sztuka-Edukacja», вона разом із командою опрацювала модель дидактичної роботи, що впливає на формування життєвих умінь і навичок молодих людей, між іншим, і за допомогою заспокійливої, релаксаційної діяльності, див. *Nauka-Sztuka-Edukacja. Innowacyjny model diagnozy, metod, form opieki nad uczniami zdolnym plastycznie* / Wydział Psychologii i Nauk Humanistycznych Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego; наук. ред. J. Aksman. Kraków 2013, с. 1-376, іл. 1-43.

² Базова школа (szkoła podstawowa) у польській системі освіти складається з двох трирічних етапів: I-III класи, власне початкова школа (уроки проводить здебільшого один учитель, виконуючи і роль вихователя) та IV-VI класи (другий навчальний етап, уроки проводять учителі окремих предметів) – прим. перекл.

- 90 публічних і 4 непублічні технікуми,
- 53 публічних і 87 непублічних базових професійних училищ.

Дослідження відбувалося з 03.12.2015 до 21.12.2015. Головним методом дослідження було діагностичне опитування, технікою – анкетування. Запитник анкети заповнювали директори навчальних закладів електронним способом.

Більш як половина респондентів, як видно з табл. 1, – директори сільських шкіл.

	Село	Місто	Разом
Базова	942	281	1223
Гімназія	340	185	525
Лицей	10	81	91
Технікум	10	84	94
Професійне училище	16	45	61
Разом	1318	676	1994

Таблиця 1. Локалізація навчальних закладів, залучених до дослідження «Педагогічне застосування тиші в школі»

Результати дослідження. Які відповіді директорів шкіл можуть не дивувати читача?

Дослідження мало діагностичний характер, що не передбачає попередньої дослідницької гіпотези. Але якби припустити відповіді на поставлені запитання, то, мабуть, представлені у цій частині статті результати не здивували б Читача.

Базова школа – рівень шуму

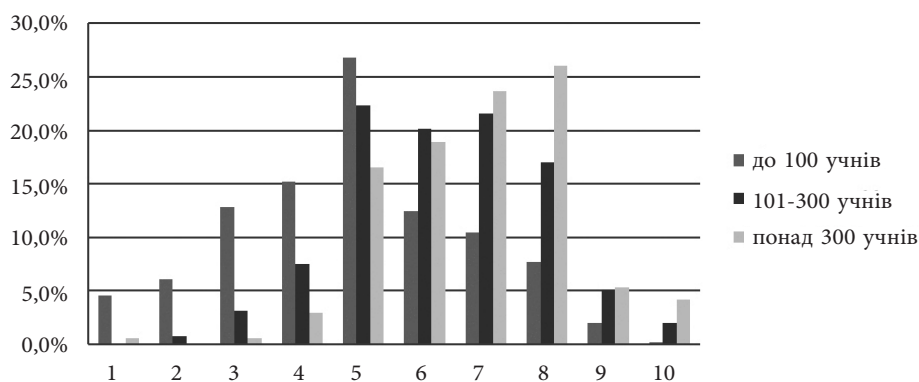

Рис. 1. Рівень шуму за оцінкою директорів шкіл у залежності від кількості учнів у школі

У базових школах та гімназіях рівень шуму залежить від кількості учнів у школі і є найвищим у найбільших школах, досягаючи середнього і вище середнього рівня. Майже 50% шкіл визначили рівень шуму в 7-8 балів.

У школах вищого ступеня немає виразної залежності рівня шуму від кількості учнів у школі. Рівень шуму в цих школах не високий.

Цікавою виявилася залежність таких двох змінних, як: 1) керування тишею з боку вчителів та 2) системні заходи проти шуму на уроках.

Більшість учителів вважає, що вони можуть керувати тишею на уроках, що представлено нижче на рис. 2.

Чи в стані вчителі керувати тишею?

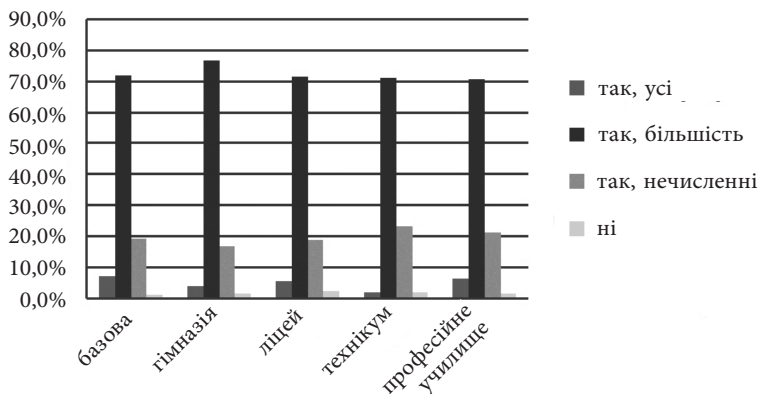

Рис. 2. Керування тишею з боку вчителів на думку директорів польських шкіл

Однак системні заходи, спрямовані на усунення шуму під час уроків, не є поширеним явищем. Вони охоплюють лише близько 30% навчальних закладів – базових шкіл і гімназій. Найнижчі показники цієї змінної спостерігаються в технікумах та ліцеях (бл. 20% та бл. 13%). Ці результати виразно свідчать про те, що заходи польських вчителів проти шуму мають індивідуальний характер, системними їх назвати не можна.

Чи проводяться в школі системні заходи для подолання шуму під час уроків?

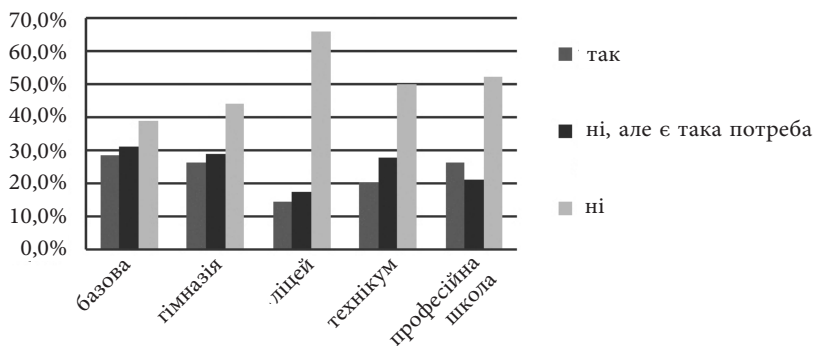

Рис. 3. Системні заходи в польських школах, спрямовані на подолання шуму

На пряме запитання про те, яких заходів уживають учителі в боротьбі з шумом, ми отримали різні відповіді. Однак можна стверджувати, що системні дії мають передовсім характер дисциплінарний і не надають тиші педагогічного характеру. Серед них учителі називають такі дії:

- педагогічний нагляд,
- звернення, заклики,
- дисциплінарні бесіди,
- моніторинг,
- контроль,
- вимірювання шуму.

Рідше директори шкіл називали релаксаційну гімнастику, активізаційні методи, тренінги.

Виявлено також, що системні заходи під час перерв між уроками проводяться дуже рідко, попри те, що про таку потребу говорять. Особливу потребу в таких заняттях мають базові школи, і саме там виявлено аж 60% відповідей, що вказують на брак таких системних занять, а в тому числі понад 30% вказують на потребу в них.

Чи проводяться в школі системні заходи проти шуму під час перерв між уроками?

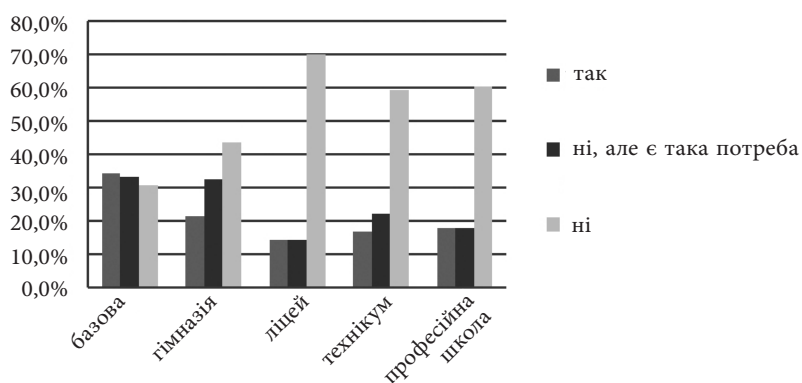

Рис. 4. Системні дії проти шуму під час перерв у польських школах в оцінці директорів шкіл

Натомість дані рис. 5 дають підстави стверджувати, що гімнастику всередині уроку проводять рідко, і то лише деякі вчителі. Таку гімнастику практично не проводять на вищих рівнях навчання.

**Чи під час обов'язкових занять у школі проводиться
релаксаційна (в середині уроку) гімнастика?**

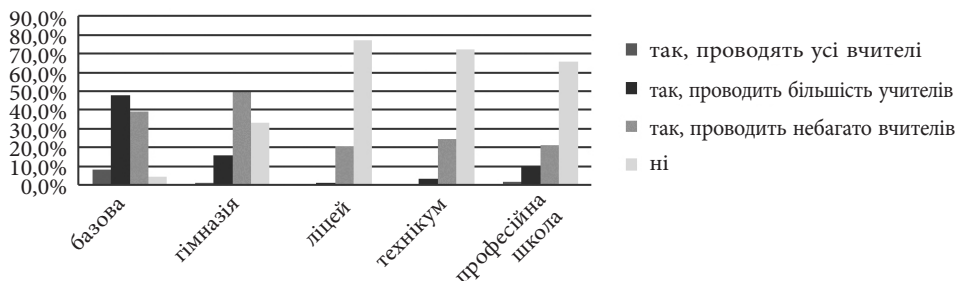

Рис. 5. Релаксаційна (в середині уроку) гімнастика та її наявність у польських школах різного ступеня

Відповіді директорів базових шкіл дають підстави для висновку, що наступна вибрана для аналізу змінна, яка може впливати на тишу в школі, – архітектура школи – має вплив радше в малих школах. У великих школах, де є понад 300 учнів, архітектура школи щораз менше впливає на тишу. Для 30-40% директорів досліджуваних шкіл заповнення анкети щойно стало нагодою замислитися над цією проблемою (рис. 6).

Вплив архітектури школи на тишу – базова школа

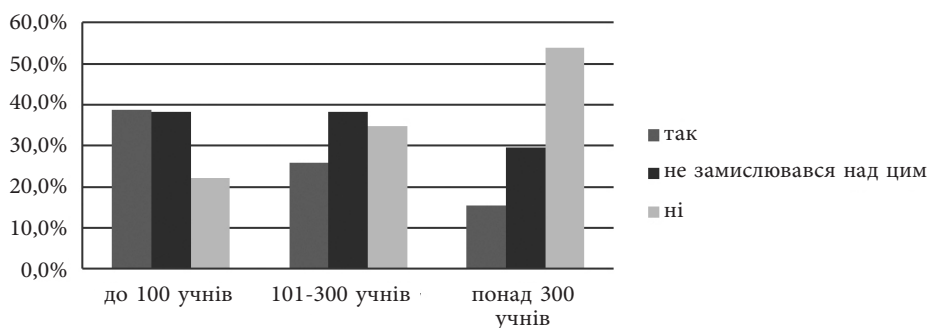

Рис. 6. Вплив архітектури школи на тишу – на прикладі відповідей директорів базових шкіл

Результати дослідження: Які відповіді директорів шкіл можуть зацікавити і надихнути Читача?

Як опитувані розуміють тишу, залежить від типу школи і не пов'язане з її розміром та локалізацією. У базових школах і гімназіях директори шкіл розуміють тишу як те, що забезпечує атмосферу спокою, уваги і розпущення. Цікаво, що в навчальних закладах вищого від гімназійного сту-

пеня тишу визначають інакше, а саме, як метод праці та спосіб заспокоєння негативних емоцій, а також вправління уваги.

Директори шкіл усіх типів, крім базового професійного училища, стверджують, що учні вміють маніпулювати тишею, коли хочуть чогось домогтися або щось приховати. У базовому професійному училищі радше маніпулюють, щоб звернути на себе увагу.

Лише близько 20% респондентів із усіх типів шкіл вважають, що учні не застосовують маніпуляційних технік. Тож можна зробити висновок, що 80% учнів можуть маніпулювати тишею для досягнення якоїсь користі або приховання провин. Можна запитати: чому так діється?

У базових школах та гімназіях причиною маніпуляції тишею часто є стрес, і вона є захисним механізмом у загрозовій ситуації. У школах вищого ступеня маніпуляція найчастіше буває пов'язана з бунтом проти вчителів, має за ціль відвернення їхньої уваги і досить часто є маніфестацією власної незалежності.

Можна домислитися, що тиша в такому розумінні має для дітей і молоді пейоративне значення. Тож чи слід виховувати в учнях потребу в тиші?

У всіх типах шкіл більшість респондентів вважають, що в учнів слід виховувати потребу в тиші, бо вона дає змогу зосередитись, а трохи рідше – допомагає також слухати інших.

Значна група опитаних (понад 10%), однак, переконана, що виховувати в учнів потребу в тиші у школі немає потреби.

Чи школа є, на думку Пана/Пані, місцем, в якому учні очікують тиші?

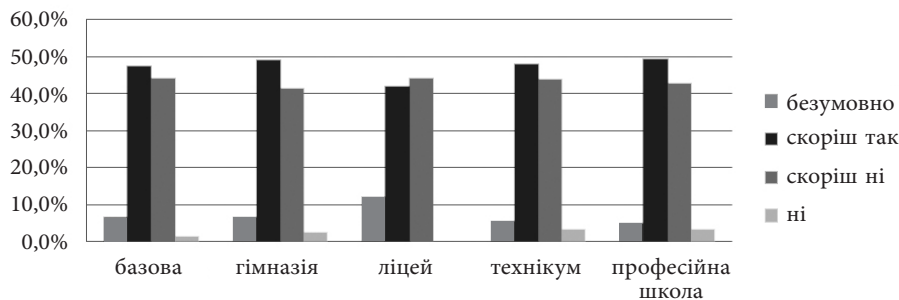

Рис. 7. Школа як місце, де учні очікують тиші (на думку директорів шкіл)

Аналіз вибраних для статті змінних, що змальовують розуміння директорами тиші в школі, дає змогу сформулювати рекомендації для педагогічної практики. Автори рапорту (Ядвіга Садовська, Станіслав Матога) формують їх так:

1. Заохочувати всіх учителів вдосконалювати уміння керувати тишею.
2. Організувати для педагогічної ради навчання стосовно способів маніпулювання тишею, до яких вдаються учні.

3. Запроваджувати системні заходи з метою ефективно запобігати шуму під час навчальних занять та перерв між уроками.

4. Подумати про необхідність впровадження релаксаційної (в середині уроку) гімнастики на різного типу навчальних заняттях».³

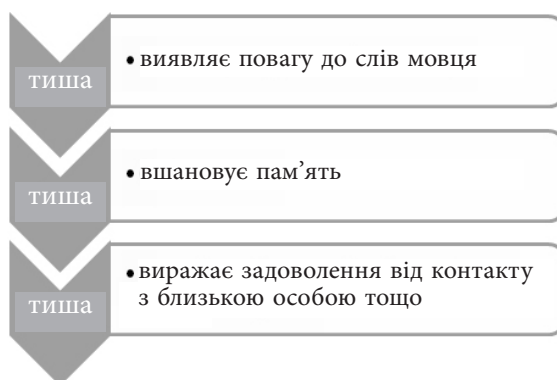
Підсумок

Більшість директорів шкіл визнають виховну цінність тиші в певних ситуаціях і для формування внутрішньої гармонії вихованців, АЛЕ:

- лише 310 шкіл із 1994 погодились би представити корисний практичний досвід школи у справі управління тишею, у тому числі виховання в учнів потреби в тиші;
- зате аж 80% учнів можуть використовувати тишу як метод маніпуляції в школі.

Такі результати вказують на велику потребу в позитивному представленні дітям і молоді цінності тиші. Адже, як зазначає Ева Вільчек-Ружичка, тиша і притишення мають цілком відмінні значення для терапії та виховання.

Тиша:

³ J. Sadowska, S. Matoga. Raport: Pedagogiczne zastosowanie ciszy w szkole. SEPZ.I.533/1/2016. SK Kuratorium Oświaty 2016, с. 29.

Притишення:

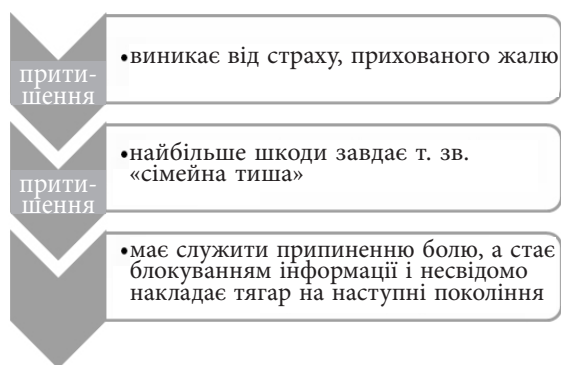

Схема 1. Тиша і притишення в терапії та вихованні⁴

З відповідей директорів шкіл, як і з теорії різних наук вимальовується дихотомічний образ тиші, а саме її дві крайності, які представлені на Схемі 2.

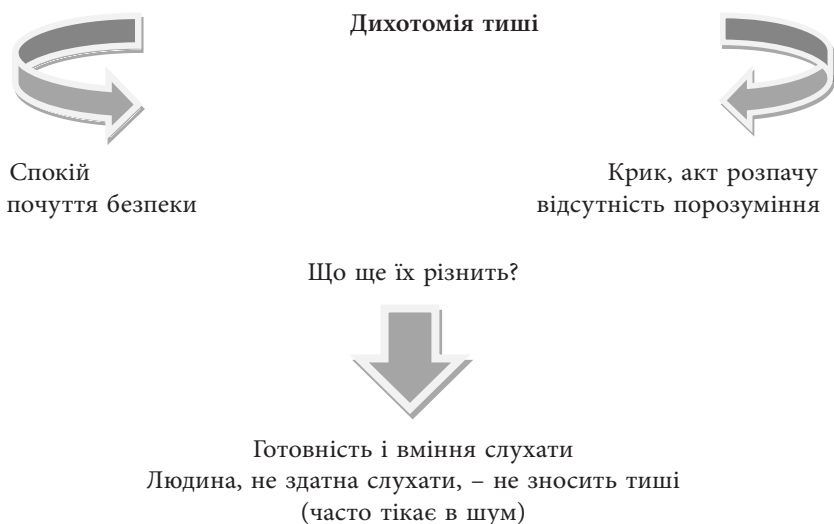

Схема 2. Дихотомія тиші⁵

⁴ На основі тексту: Е. Wilczek-Rużyczka. Ciszа і mіlczenie w terapii // Ciszа w teorii i praktyce. *Obraz interdyscyplinary* / ред. Т. Olearczyk. Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2014, с. 121-122.

⁵ На основі тексту: Н. Krzysteczko. Przez ciszę do zrozumienia siebie // Ciszа w teorii i praktyce. *Obraz interdyscyplinary*, с. 278-280.)

Генрик Кшистечко, покликаючись на теорію трансакційного аналізу, яка закладає, що ми народжуємося із заниженим почуттям цінності, підкреслює, що добрий вихователі повинен уміти зберегти поставу тиші, щоб уміти боротися навіть із найбільшим злом у своєму вихованцеві. У психотерапії, яку автор трактує як інтенсивне виховання, рекомендують таку поведінку, яка складається в поставу тиші:

Реакція I

Тиша – запізніла реакція на зло, пошук добрих рис вихованця

ПРИЙНЯТТЯ

Реакція II

Тиша

ПРОБАЧЕННЯ⁶.

Отже, тиша – це серйозне завдання як вихователів, так і для вихованців. Це не бездіяльність, це радше «внутрішня активність, „приглядання” до своїх думок та почуттів, розмірковування над різними версіями нав’язання і підтримування міжособистісних стосунків, час для розв’язання різних проблем, а також передбачення наслідків тих або інших рішень».⁷

Час, щоб діти і молодь пізнали позитивні аспекти тиші під проводом мудрих учителів, які не бояться тиші. Які зуміють у цьому розбурханому світі, повному суперечливої інформації, спинити свого вихованця, щоб він:

- почув свої думки,
- міг подумати і послухати інших,
- відкрив СЕБЕ.

У Краківській академії ім. Анджея Фрича-Моджевського твориться програма заходів як для теоретиків, так і передовсім для практиків-учителів. Відбуваються наукові конференції з тренінгами, під час яких вихователі можуть «навчатися тиші» в різних вимірах: музичному, пластичному, розумовому чи фізичному. Готуються наступні, уже міжнародні, зустрічі практиків і теоретиків.

⁶ H. Krzysteczko. Przez ciszę do zrozumienia siebie // *Cisza w teorii i praktyce. Obraz interdyscyplinarny*, с. 278-280.

⁷ Там само, с. 280.